

kon', tj. *Tora* (Petoknjižje) u konačnoj fazi redigirani od samoga Ezre (str. 325). E zadnjem dijelu knjige, u *epilogu* izneseni su osvrti na razne hipoteze u s vezi doba patrijarha, sinajske objave, osvajanja Izraela i o granicama Judeje. Prilozi ustvari trebali bi potvrditi već iznesene tvrdnje u ovoj knjizi. No, zacijelo će iznesene tvrdnje ove knjige još prolaziti kroz mnoga preispitivanja stručnjaka iz arheologije, povijesti i teologije. Nije to sigurno zadnja riječ o izraelovoj i judejskoj povijesti. Što se tiče Biblije i njezina tumačenja možemo reći da sukoba znanosti i biblije u iznošenju vjerskih istina nema, može biti nesporazuma u interpretaciji, a povijesnost biblijskih navoda ostaje provjeriti stručnoj znanosti arheologije i povijesti.

Božo Odobašić

Egzegetska studija o idolskoj hrani prema Pavlu

Alex T. CHEUNG, *Idol Food in Corinth. Jewish Background and Pauline Legacy*, Sheffield Academic Press, Sheffield 1999., 364 str.

Autor je američki prezbiterijanac a studija doradena disertacija, izdana u nizu *Journal for the Study of the New Testament Supplement Series*, br. 176. U uvodu (str. 15-25) pojašnjava Cheung da je od Pavlova grčkog izraza *eidolothya* (meso životinja žrtvovanih idolima) stvorio engleski izraz *idol food* i najavljuje da će se razlikovati od većine suvremenih egzegeta pri obrazlaganju Pavlova učenja u 1 Kor 8-10 o tome. Smatra da Pavlov stav prema propisima

Tore o čistim i nečistim jelima treba promatrati odvojeno od gledanja na idolsku hranu. Davši naslov prvom poglavlju "Socijalno značenje blagovanja idolske hrane" (str. 27-38) upozorava da je u Korintu Pavlova vremena uz Eskulapov hram bila i fontana Lerna, zatim više blagovaonica za socijalne i kultne gozbe. Odbiti poziv na takvu gozbu bila je uvreda, a bilo je teško na njoj odvojiti poslovno-socijalni od religijskog vida. Na temelju 1 Kor 8,7 Cheung zaključuje da je Pavao već prilikom prvog boravka u Korintu morao govoriti o idolskoj hrani. U poglavlju "Podloga Pavlovu stavu o idolskoj hrani u ondašnjem židovstvu" (str. 39-81), tumačeći Toru, Josipa Flavija, Filona Aleskandrijskog i židovske apokrife, zaključuje da je blagovanje idola smatrano otpadom od monoteizma. Iz Pavlova ponašanja izvodi da pogane kao takve nije smatrao nečistima, jer Toru nije više držao obvezatnim sredstvom spasenja, ali je kao Židov morao zadržati suzdržljivost pred idolskom hranom.

U trećem poglavlju istražuje egzegetski 1 Kor 8-10 sa svoga stajališta (str. 82-164). Ne vidi napetosti između 8,1-13 i 10,1-22 te smatra da su oba dijela zajedno sročena. Tu je Pavlov hod po užetu, između legalizma judeokršćana i liberalizma bivših pogana sklonih gnosticizmu (str. 86-87) te upozorava da je u Rim 14 tema vjera a u 1 Kor 8-10 savjest. Suprotstavljajući se egzegetima koji tumače da Pavao zabranjuje samo blagovanje na hramskim gozbama, upozorava kako Pavao ne traži od "slabih" da se dadnu bolje poučiti nego od "jakih" da popuste radi slabih (str. 129-130). Cheung vidi u ovom odjseku sljedeću

strukturu: A - 8,1-13 idolska hrana; B - 9,1-27 Pavlovo pravo na izdržavanje; A' - 10,1-11,1 idolska hrana. U 1 Kor 9 ne bi bila prvenstveno pouka o odgovornoj uporabi slobode nego poticaj Korinćanima da ne jedu idolsku hranu (str. 140-141). Pavao je svjestan da Korinćani dovode sebe u opasnost pred drugim građanima ako ne blaguju idolsku hranu, ali im obećava Božju pomoć u 10,30. Protiv većine egzegeta koji 1 Kor 10,27 shvaćaju kao dopuštenje za sudjelovanje na gozbama u privatnim kućama pogana, on drži da Korinćani ne trebaju skrupulozno istraživati porijeklo hrane, ali idolotiti nika-ko ne smiju jesti (str. 156-162).

Kako su pisci prvih stoljeća shvaćali Pavlove odredbe o idolskoj hrani? To istražuje Cheung u četvrtom poglavlju (str. 165-295). Najprije žali što još nema znanstvene studije o tome te drži da većina današnjih egzegeta to ignorira ili krivo shvaća (str. 167). Tome su posebno skloni protestanti koji Pavlovu baštinu u Prvoj Crkvi procjenjuju pod utjecajem Adolfa Hamacka i Waltera Bauera (str. 169-170). Međutim, kako je do 250. god. 1 Kor citirana 2000 puta (str. 173), očito je da su prvi pisci morali razrađivati i Pavlove smjernice o idolskoj hrani. Djela apostolska (15,19-20,28-29; 21,25) izričito govore kako su apostoli od obraćenih pogana tražili uzdržavanje od idolske hrane i Pavao se morao držati te zajedničke odredbe, iako u svojim poslanicama nigdje ne spominje dekret Apostolskog sabora. "Lukin prikaz o Pavlovoj prisutnosti na saboru ne treba voditi k sumnji u apostolovu nazočnost tu. Naprotiv, to može biti dodatni potporanj za autentičnost prikaza" (str. 189). Iz Gal 2,6 "nisu ništa pridometnuli" Cheung za-

ključuje da je Pavao znao za apostolski dekret. Kako Otk 2,14,20 zabranjuje blagovanje idolske hrane, Pavao se nije mogao u tom važnom pitanju razlikovati od autora Otk. Osobito bi se gnostički nikolaiti rado pozivali na Pavla (str. 197-209). Pretraživši spise apostolskih otaca, heretika Marciona, Celza, Porfirija te Aristida, Justina, Poslanicu Diognetu, Ireneja, Tertulijana, Minucija Feliksa, Klementa Aleksandrijskog, Origena, Novacijana, Ambrozijastra, Augustina vidi da su oni Pavla tumačili u smislu zabrane blagovanja idolske hrane. "Stoga se čini kako nikako nije vjerojatno gledanje današnjih egzegeta da Pavao dopušta blagovanje idolske hrane... Oci su shvaćali Pavlov stav prema idolskoj hrani mnogo strože nego su skloni suvremeni znanstvenici... Iz naših izvora izlazi da ono što se obično smatra kao srž Pavlova stava prema idolskoj hrani - idolska hrana po sebi je indiferentna ali je treba izbjegavati radi slabih - u Prvoj Crkvi nije tako tumačeno, iako je to tada bilo važno pitanje. Ovo je posebno značajno, imamo li na umu da se to isto načelo obazrivosti prema slabima često spominjalo kad se raspravljalo o židovskim prehranbenim propisima. To upozorava da su mnogi znanstvenici mogli pobrkati Pavlovu retoriku u 1 Kor 8-10 i Rim 14 te su u Pavlovu raspravu o idolskoj hrani unijeli njegov stav o židovskim prehranbenim propisima" (str. 278, 280-281).

U "sažetku i zaključnim mislima" (peto pogl., str. 296-305) donosi zaključnu tezu: "Pavao smatra namjerno blagovanje idolske hrane odricanjem od vjernosti Kristu kod Korinćana i traži da izbjegavaju idolsku hranu, ako je kao takva identificirana i samo u tom

slučaju." Blagovanje idolske hrane kod monoteističkih Židova smatrano je vhruncem idololatrije. Pavao se jest odrekao propisa Tore o ritualnoj čistoći i zato nije sve pogane smatrao nečistima, ali se nije mogao "prilagoditi" u pitanju idolske hrane, jer mu je to zabranjivala vjera u Boga jedinoga. Pri tumačenju 1 Kor 8-10 pisci prvih stoljeća nisu razlikovali kućne od hramskih gozba u Korintu: "Razlog izbjegavanja idololatrije je isti kao i razlog zabrane blagovanja idolske hrane. Pavlova logika je židovska monoteistička logika. Nije slučajno da su podloga Pavlovoj raspravi u 1 Kor 8-10 klasične stranice Tore protiv blagovanja idolske hrane - Pnz 32 i Br 25" (str. 300). Egzegeti koji smatraju da Pavao dopušta konzumiranje idolotita na kućnim gozbama zanemaruju apokaliptiku kod Pavla i transcendentalno značenje Gospodnje večere.

U Dodatku (str. 306-322) Cheung se kritično osvrće na šest novijih egzegetskih radova o ovome: Peter J. TOMSON, *Paul and the Jewish Law. Halaka in the Letters of the Apostle to the Gentiles* (CRNT 3,1), Fortress Press, Minneapolis 1990.; Wendell L. WILLIS, *Idol Meat in Corinth. The Pauline Argument in 1 Corinthians 8 and 10* (SBLDS, 68), School Press, Chico, CA 1985.; Peter D. GOOCH, *Food and the Limits of Community. 1 Corinthians 8 to 10*, PhD Dissertation, University of Toronto 1988.; Gerd THEISSEN, *The Social Setting of Pauline Christianity. Essays on Corinth*, Fortress Press, Philadelphia 1982.; Margaret MITCHELL, *Paul and the Rhetoric of Reconciliation. An Exegetical Investigation of the Language and Composition of 1 Corinth-*

ians, Mohr Siebeck, Tübingen 1991.; Ben WITHERINGTON, "Not so Idle Thoughts about Eidolotuton", u *Tyndale Bulletin* 44 (1993), 237-254; ISTI, *Conflict and Community in Corinth. A Sociorhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Eerdmans, Grand Rapids 1995.

Dok se Cheung radikalno suprotstavlja tezi ovog posljednjeg iz članka 1993. koji poistovjećuje *eidolothyton* (hrana blagovana u hramu) i *hierothyton* (hrana izložena u poganskom hramu i blagovana u privatnoj kući), pozitivno vrednuje njegov komentar 1 i 2 Kor i obilno se njime koristi. Pri raspravljanju koliko je Pavao poznavao i uvažavao pravila grčko-rimske retorike uspoređuje Filonov i Pavlov grčki te smatra da je Pavao pisao "dobrim, ali ne učenim grčkim". U bilješci dodaje: "Sudeći prema razlikama u Pavlovu i Filonovu grčkom, samtram da Pavlov grčki vjerojatno nije puno bolji od moga engleskog koji meni nije materski jezik" (str. 316). Cheung ipak piše jasnim, čitkim, preglednim engleskim.

Studija je vrijedan doprinos proučavanju Pavlovih poslanica, ali Cheung ne ulazi dovoljno u sam tekst 1 Kor 8-10 nego se više drži općeg stava Pavla kao monoteističkog Židova prema idolotitima. Glavna vrijednost knjige je razboriti poziv egzegetima na oprez pri obrazlaganju Pavla iz vlastitog kulturnog i konfesionalnog ozračja.

Mato Zovkić